

УДК 37

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-3-38>**Олександр КОВАЛЕНКО,**

orcid.org/0000-0003-1043-6679

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри образотворчого мистецтва, музикознавства та культурології

Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

(Суми, Україна) olexkovaenko@ukr.net

ВПЛИВ ОБ'ЄКТИВНИХ І СУБ'ЄКТИВНИХ ФАКТОРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ НА МУЗИЧНУ ПІДГОТОВКУ ХОРЕОГРАФІВ

У статті розглянуто особливості впливу об'єктивних і суб'єктивних факторів у закладах вищої освіти України на музичну підготовку хореографів. Зауважено, що сьогодення ставить перед суспільством високі вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців, до організації навчально-творчого процесу у підготовці висококваліфікованих кадрів, до якості обслуговування населення та надання освітніх послуг. У роботі відзначено, що до об'єктивних чинників організації та функціонування навчального процесу з підготовки хореографів і формування їхньої музичної майстерності у закладах вищої освіти України можна віднести єдність теорії та практики (у т. ч. сценічної), що є досить рідкісним явищем на місцях. Спостереження й аналіз за навчальним процесом виявили нерівномірність функціонування двох форм проведення занять. Навчання зазвичай схиляється або до теорії, або до практики. Також відзначається, що до об'єктивних чинників належить рівень навчально-методичної бази закладів вищої освіти за спеціальністю «Хореографія». Розвиток наукової думки у хореографічному мистецтві та хореографічній педагогіці – явище своєчасне, характерне не тільки для України, але і для інших країн. Воно обґрунтоване потребами практики навчання хореографічних дисциплін, а також збільшеними інтелектуальними потребами викладачів і студентів, методичним і великим професійним досвідом, який природним чином створює передумови для формування науково-методичної теорії, наукових концепцій і моделей навчання хореографічного мистецтва у закладах вищої освіти України. У роботі також визначається значення системного підходу – він дозволяє розглянути музичну підготовку як єдність загального і професійного розвитку та як цілісну систему, котра має певну структуру – три взаємозв'язані групи компонентів (підсистем): технологічні або організаційно-педагогічні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні. У статті підкреслюється, що об'єктивним фактором функціонування навчального процесу у закладах вищої освіти України щодо музичної підготовки майбутніх хореографів є взаємодія навчального і творчого процесу.

Ключові слова: музична освіта, музична підготовка, хореографи, музична майстерність, акмеологія, об'єктивні та суб'єктивні чинники.

Oleksandr KOVALENKO,

orcid.org/0000-0003-1043-6679

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Fine Arts, Musicology and Cultural Studies

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

(Sumy, Ukraine) olexkovaenko@ukr.net

INFLUENCE OF OBJECTIVE AND SUBJECTIVE FACTORS IN UKRAINIAN INSTITUTION ON MUSICAL TRAINING OF CHOREOGRAPHERS

This article considers the peculiarities of the influence of objective and subjective factors in higher education institutions of Ukraine on the musical training of choreographers. The article notes that today the society places high demands on the professional training of future specialists, on the organization of the educational and creative process in the training of highly qualified personnel, on the quality of public services and the provision of educational services. It is noted that the objective factors of organization and functioning of the educational process of training choreographers and the formation of their musical skills in higher education institutions of Ukraine include the unity of theory and practice (including stage), which is quite rare on the ground. Observation and analysis of the educational process revealed the uneven functioning of the two forms of classes. Learning is usually more or less inclined to theory or practice. It is also noted that the objective factors include the level of educational and methodological base of higher education institutions in the specialty "Choreography". The article also states that the development of scientific thought in choreographic art and choreographic pedagogy is a timely phenomenon, characteristic not only for Ukraine but also for other countries. It is substantiated by the needs of practice of teaching choreographic disciplines, as well as the increased intellectual needs of teachers and students, accumulated

methodological and extensive professional experience, which naturally creates the preconditions for the formation of scientific theory, scientific concepts and models of teaching choreographic art in higher education in Ukraine. This paper also defines the importance of a systems approach, namely that it allows us to consider music training as a unity of general and professional development and as a holistic system with a certain structure – three interconnected groups of components (subsystems): technological or organizational and pedagogical, socio-psychological, psychological and pedagogical. This article emphasizes that the objective factor in the functioning of the educational process in higher education institutions of Ukraine for the musical training of future choreographers is the interaction of educational and creative process.

Key words: music education, music training, choreographers, musical skills, acmeology, objective and subjective factors.

Постановка проблеми. Сьогодні висуває до суспільства високі вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців, до організації навчально-творчого процесу у підготовці висококваліфікованих кадрів, до якості обслуговування населення та надання освітніх послуг.

Багато вітчизняних і закордонних досліджень доводять, що музична майстерність є багатоаспектним і багатовимірним явищем, яке досліджується різними науками та на різних етапах, у т. ч. соціологією, економікою, культурологією, психофізіологією, психологією, педагогікою, а в мистецтві аналізується і виконавський рівень фахівця (музиканта, художника, хореографа та ін.).

Музична підготовка майбутніх хореографів у соціально-економічному аспекті пов'язана із продуктивністю та якістю праці, скороченням витрат у виробництві, підвищенням ефективності та віддачі у сферах матеріального і духовного виробництва та добробуту суспільства і його членів. Індивідуалізація і формування праці як тенденція розвитку світового суспільства, технологічна революція вимагають від вищої школи підготовки висококваліфікованих кадрів.

Аналіз досліджень. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питаннями навчання й організації навчального процесу із творчих напрямів, розвитку творчого мислення у студентів, формування педагогічної майстерності, виховання фахівців хвилювали не одне покоління вчених і дослідників і ще сьогодні залишаються актуальними для багатьох напрямів мистецтва. У зв'язку з цим особливо цінними для нас є фундаментальні праці Ю. Азарова, Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанського, Н. Бакланової, Т. Бакланової, В. Беспалько, Л. Волошина (Волошина, 2014), О. Голдріч (Голдріч, 2007), Б. Голуб, Н. Кузьмінної, С. Куценка, І. Ткаченко, Н. Тализіна.

Удосконалення процесу музичної підготовки студентів всебічно розглянуте у працях таких вітчизняних і закордонних дослідників, як Е. Абдуллін, Л. Арчажникова, Л. Гаврілова, О. Єременко, О. Лобова, О. Михайличенко, О. Реброва, О. Устименко-Косоріч, Г. Ципін та ін.

До розробки методики фахової підготовки майбутніх учителів музики та хореографії зверта-

лися такі вчені, як: В. Гусак, М. Давидов, А. Єрьоменко, Т. Кремешна, Н. Мозгальова та ін.

Мета статті – розглянути особливості впливу об'єктивних і суб'єктивних факторів у ЗВО України на музичну підготовку майбутніх хореографів.

Виклад основного матеріалу. Проблема музичної підготовки хореографів нині є актуальною соціально-економічною проблемою в суспільстві, чим і пояснюється поява та вельми інтенсивний розвиток науки акмеології.

Наприклад, А. Бодалєв визначає акмеологію як науку, що виникла на стику природничих, суспільних і гуманітарних дисциплін і вивчає феноменологію, закономірності та механізми розвитку людини на ступенях її зрілості та власне у разі досягнення нею високого рівня в цьому розвитку (Бодалєв 1993: 11).

Н. Бакланова зазначає, що «абсолютний пріоритет знань, їхня соціальна значимість у житті окремої людини і всього суспільства, культура праці, високий професіоналізм діяльності є показниками культури суспільства, його моральності і тому є загальнолюдськими цінностями. У всі часи справжні майстри своєї справи, умільці користувалися великим попитом і повагою. Музична підготовка хореографів як складова частина формування професійної майстерності становить предмет гордості та гідності людини» (Бакланова 2016: 21).

На жаль, за сучасних деформованих соціальних умов все ще трапляються випадки, коли праця оцінюється не за віддачею та професіоналізмом, вірністю ідеалам добра, гідності, майстерності. Сьогодні молодим людям важко зберегти вірність отриманій спеціальності; люди середнього віку, котрі становлять кваліфіковану основу виробництва, втрачають віру в сенс своєї праці. Як наслідок, зникає прагнення до вдосконалення у професії, зникають професіонали-майстри.

У зв'язку з цим зростає значення музичної підготовки фахівців-хореографів за умов закладів вищої освіти (далі – ЗВО) та закладів культури і мистецтва. Об'єктивний аналіз ситуації, що склалася, поряд із розглянутими вище негативними процесами, зумовлює необхідність відзначити і позитивні моменти, які дозволяють вірити та спо-

діватися на відродження високих ідеалів професіоналізму і майстерності фахівців.

Проблема музичної підготовки хореографів у ЗВО на основі системного підходу в Україні актуалізована ще й назрілою до державного статусу проблемою збереження та розвитку культури загалом. Сьогодні відродження традиційної національної культури впливає на оновлення суспільства, розвиток світської держави з високими естетичними ресурсами та духовне формування людини як «творчо творчої діяльності з перетворення природи та суспільства, результатами якої є постійне поповнення матеріальних і духовних цінностей, вдосконалення всіх сутнісних людських сил» (Голдріч 2007: 54).

Музична підготовка фахівців, на наше глибоке переконання, передбачає інтеграцію всіх системоутворюючих його елементів, а їхня тісна взаємодія в навчально-творчому процесі ЗВО та закладів культури і мистецтв України має забезпечити високу якість підготовки хореографів.

Зауважимо, що основу системного підходу до музичної підготовки хореографів у ЗВО й установах культури і мистецтв України становить взаємодія всіх системоутворюючих компонентів-процесів. Аналіз проблеми дозволив виділити об'єктивні чинники музичної підготовки хореографів за умов ЗВО та закладів культури і мистецтв України, до яких належать: навчальний процес; самостійна робота студентів; науково-дослідна діяльність; творчість студентів; практика в установах культури та мистецтв; концертно-виконавська (сценічна) діяльність; культурно-дозвілєва діяльність студентів, що загалом вже організовує систему підготовки та цілеспрямовано веде до формування у студентів професійних знань, умінь і навичок за фахом.

Організація навчального процесу у ЗВО та закладах культури і мистецтв України повинна бути спрямована на досягнення студентами рівня обов'язкової підготовки та створення умов для поглибленого вивчення навчального матеріалу, розвитку творчої особистості, її ділових здібностей, а також формування у майбутніх фахівців музичної компетентності.

Слід зазначити, що деканати, кафедри ЗВО та закладів культури і мистецтв України постійно працюють над вдосконаленням й організацією навчально-творчого процесу, його змістом, розробкою спецкурсів, спецсеминарів, розширенням бази за всіма видами практики, однак проблема цілісної та систематизованої всебічної музичної підготовки хореографів є актуальною потребою, обґрунтованою об'єктивними факторами загаль-

ного стану хореографічного мистецтва в Україні, а також зумовленою часом і потребами сучасного суспільства (Волошина, 2014).

Водночас сьогодні ще є низка проблем щодо навчання, функціонування хореографії як навчальної дисципліни, що має міцну науково-методологічну основу, а також достатнє методичне забезпечення (літературу, підручники, рекомендації для самостійного вивчення, масового освоєння та музичної підготовки за умов ЗВО та закладів культури і мистецтв).

Розглянемо об'єктивні та суб'єктивні чинники функціонування навчального процесу з підготовки хореографів у ЗВО України, які, у свою чергу, чинять певний вплив на музичну підготовку майбутніх фахівців. Формування музичної компетентності хореографів передбачає розгляд змістової ознаки і всіх системоутворюючих елементів, що функціонують за своїми закономірностями у професійній підготовці фахівців, де цей процес має двобічний характер.

З одного боку, педагогічна діяльність, де кожен педагог по-своєму вирішує одну і ту саму педагогічну задачу, хоча загальна професійна постановка задач однакова для всіх. З іншого боку, навчально-творча діяльність, де кожен студент індивідуально сприймає процес навчання залежно від умов, у яких він знаходиться, його духовно-моральних якостей і творчих здібностей.

Сучасні реформи в системі освіти України загалом активізували кваліфікаційні вимоги до фахівців. Сьогодні як ніколи актуальною виявилася необхідність визначення професійних здібностей і у майбутніх хореографів.

У ЗВО України проводиться велика робота з організації та вдосконалення самостійної роботи студентів, контроль за змістом освіти, який вимагає своєчасного педагогічного аналізу та звітності, прогнозу підсумкових результатів, однак залежно від напрямку спеціальностей сьогодні все ще є «слабкі сторони» у змісті практичних або теоретичних курсів, методики викладання й організації цілісного навчального процесу.

Прикладом ситуації, що склалася, є дані щодо оцінки ступеня розвитку категорій пізнання у студентів, які показали, що за порівняно позитивного рівня розвитку таких категорій, як «знання», «сприйняття», «застосування», які характеризують творчі здібності та лежать в основі неординарності особистості, у ЗВО та установах культури і мистецтв розвиваються недостатньо повно і конкретно (Волошина, 2014).

Питання вдосконалення навчально-творчого процесу з підготовки висококваліфікованих кадрів

у ЗВО України не сходять із порядку денного вчених рад факультетів, засідань навчально-методичних рад, семінарів кафедр. Найважливішим завданням української системи освіти, яка визначає державну політику в цій сфері, є різке підвищення якості та професійного рівня підготовки фахівців усіх ступенів. Завдання духовного збагачення суспільства, культури та традицій, розвитку хореографічного мистецтва і хореографічної освіти в Україні висувають високі вимоги до професійної підготовленості кадрів у сфері хореографічного мистецтва.

Нині необхідна підготовка широко освічених, творчих і критично мислячих хореографів, здатних до різнобічного, цілісного бачення й аналізу проблем хореографічної освіти та розвитку хореографічного мистецтва в Україні, творчого вирішення й орієнтуру за нових умов, збереження національного танцювального мистецтва.

Водночас очевидним стає той факт, що виховання та підготовка професійних кадрів – процес не тільки трудомісткий і відповідальний, але і вигідний як для держави, так і для суспільства, окремої особистості, ніж експортування економічних і національних ресурсів. Підготовка педагогічних кадрів із хореографії за умов ЗВО зовсім недавно не привертала уваги громадськості, держави та самих фахівців. Педагог-хореограф формувався «автоматично». Пройшовши шлях виконавця (артиста балету, ансамблю), він ставав педагогом, котрий має великий сценічний досвід. Сьогодні такий підхід до формування фахівців-хореографів є вже застарілим і примітивним. Хореограф сьогодні – це не просто професіонал, що володіє певним обсягом знань, умінь, навичок і необхідними професійними якостями, а й обов'язково творча особистість (Бакланова, 2016: 42).

Дослідження проблеми музичної підготовки майбутніх хореографів у підсумку повинно відповісти всім вимогам МОН України в рамках навчально-творчого процесу у ЗВО. Сьогодні вищій школі належить основна відповідальність за виховання й освіту майбутнього покоління. У нашому розумінні цей процес повинен починати свою «роботу» із професійної організації навчально-творчого процесу, що враховує специфіку кожної спеціальності, спрямовану на формування професійної майстерності у майбутніх фахівців.

Під поняттям системного підходу ми припускаємо побудову концептуальної моделі досліджуваної проблеми. Система визначається як сукупність елементів, які перебувають у відносинах і зв'язках між собою й утворюють певну цілісність, єдність.

Система передбачає наявність «цілого» і «частини». «Ціле» в дослідженні Н. Бакланової є продуктом і результатом взаємозв'язку всіх частин, що має якісно нові властивості (Бакланова, 2016: 51).

Н. Бакланова стверджує, що з погляду логіки цілісність означає єдність частин, між якими існують стійкі системоутворюючі зв'язки. Як діалектичну єдність своїх частин, цілісність є фактором, від якого залежать специфічні ознаки частин, і, як система, має низку інтегруючих, системоутворюючих характеристик, що об'єднують її складові частини (Бакланова 2016: 53). Ми повністю поділяємо позицію автора.

Визначаючи музичну підготовку хореографів як цілісність, ми розглядаємо її як результат цілісного процесу, сутність якого полягає в діалектичній єдності та взаємозв'язку загального та музичного розвитку особистості хореографа. Цілісний процес передбачає ґрунтовну фундаментальну підготовку фахівця, загальний розвиток якого є умовою професійного, яке базується на загальному. Музична підготовка та розвиток хореографів здійснюється на основі інтеграції та гармонізації всіх реальних умов його становлення на всіх рівнях. Це означає необхідність розгляду всіх етапів музичної підготовки хореографів у ЗВО й установах культури і мистецтв, їхньої спадкоємності та взаємозв'язку; здійснення загального і професійного розвитку особистості в сукупності викладання всіх дисциплін – як спеціальних курсів, так і загальних.

Отже, системний підхід дозволяє розглянути музичну підготовку як єдність загального і професійного розвитку та як цілісну систему, що має певну структуру – три взаємозв'язані групи компонентів (підсистем): технологічні або організаційно-педагогічні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні.

Проведений аналіз стану навчально-методичної роботи кафедр, навчально-методичної бази й організації навчального процесу у ЗВО України із хореографічної спеціальності дозволив виділити об'єктивні та суб'єктивні фактори, які впливають на формування музичної підготовки майбутніх хореографів.

По-перше, до об'єктивних чинників ми відносимо рівень навчально-методичної бази ЗВО за спеціальністю «Хореографія». Слід зазначити, що за останні три роки значно підвищився рівень навчально-методичної роботи. Для педагогів-практиків (саме так називають себе самі хореографи) має значення складання навчально-методичних матеріалів (робочих програм, силабусів, спецкурсів, спецсемінарів, факультативних занять, тестових завдань тощо). Сьогодні вже кожен педагог-

хореограф, який працює в освітній системі, розуміє, наскільки важливе застосування навчально-методичних матеріалів, оновлення та впровадження інноваційних технологій і авторських методик у навчальному процесі для здійснення повноцінної підготовки майбутнього фахівця, котрий у майбутній професійній діяльності повинен володіти повним арсеналом професійної підготовки.

Для хореографів арсенал музичної підготовки не повинен зводитися лише до практичного показу або академічного виконання рухів (комбінацій, танців і т. д.). Знання історії, теорії, жанрової специфіки, методики викладання і виконання, вміння аналізувати, дати музичну характеристику та ін. – це не весь перелік складників цілісності професійної підготовки хореографа. Хореографічне мистецтво саме по собі має свої специфічні особливості в навчанні. Будучи наймолодшим з усіх творчих напрямів, воно на сучасному етапі має недостатньо теоретичну та методичну оснащеність, що позначається на обмеженій кількості навчально-методичної літератури, підручників і посібників. Переважно наявна література мистецтвознавчого характеру. Що ж стосується українського танцю і його практики у ЗВО України, то тут спостерігається явний недолік навчально-методичних матеріалів і підручників.

По-друге, до об'єктивних чинників організації та функціонування навчального процесу з підготовки хореографів і формування їхньої музичної майстерності у ЗВО України ми відносимо єдність теорії та практики (у т. ч. сценічної), що є досить рідкісним явищем на місцях. Спостереження й аналіз за навчальним процесом виявив нерівномірність функціонування двох форм проведення занять. Навчання зазвичай схиляється або до теорії, або до практики.

По-третє, як об'єктивний фактор функціонування навчального процесу у ЗВО України щодо музичної підготовки хореографів ми визначили

наукову базу, а також розвиток наукового потенціалу як серед викладачів, так і серед студентського контингенту. У зв'язку з цим слід зазначити, що у ЗВО України дедалі частіше стали проводитися науково-практичні конференції, де беруть участь як досвідчені педагоги, так і молоді спеціалісти, аспіранти, магістранти та студенти. Ми вважаємо, що розвиток наукової думки в хореографічному мистецтві та хореографічній педагогіці – явище своєчасне, характерне не тільки для України, але і для інших країн. Воно обґрунтоване потребами практики навчання хореографічних дисциплін, а також збільшеними інтелектуальними потребами викладачів і студентів, методичним і великим професійним досвідом, який природним чином створює передумови для формування науково-методичної теорії, наукових концепцій і моделей навчання хореографічного мистецтва у ЗВО України.

По-четверте, об'єктивним фактором функціонування навчального процесу у ЗВО України щодо музичної підготовки майбутніх хореографів є взаємодія навчального і творчого процесу. Вдосконаленню процесу підготовки висококваліфікованих кадрів у сфері хореографічного мистецтва сприятимуть різні професійні конкурси та фестивалі, професійна практика в установах культури і мистецтв, а також науково-практичні конференції та семінари з хореографічного мистецтва.

Висновки. Підсумовуючи все зазначене, а також на основі аналізу організації навчального процесу з музичної підготовки хореографів у ЗВО України ми можемо зробити висновок, що останнім часом підвищився інтерес студентів до витоків національного мистецтва, зросла педагогічна відповідальність за виховання і навчання молодого покоління професіоналів своєї справи, патріотів своєї Вітчизни, розвивається навчально-методична база спеціальності, науково-педагогічний і дослідницький потенціал кафедр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакланова Н. Профессиональное мастерство работника культуры. Москва : Издательство МГИК, 2016. 120 с.
2. Бодалев А. Акмеология как учебная и научная дисциплина. Москва : РАУ, 1993. 241 с.
3. Волошина Л. Особливості підготовки фахівців-хореографів. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтво*. 2014. № 14. С. 267–273.
4. Голдрич О. Методика роботи з хореографічним колективом. Львів : Сполох, 2007. 92 с.

REFERENCES

1. Baklanova N. (2016). *Professional skill of a cultural worker*. Moscow: Izdatelstvo MGIC. 120 s. [in Russian].
2. Bodalev A. (1993). *Akmeologiya kak uchebnaya i nauchnaya distsiplina* [Acmeology as an educational and scientific discipline]. Moscow: RAU. 241 s. [in Russian].
3. Voloshina L. (2014). *Osoblivosti pidgotovki fakhivtsiv-khoreografiv* [Specifics for schooling professional choreographers]. *Visnyk Lvivskogo universitetu. Seriya mistetstvo*. № 14. Pp. 267–273 [in Ukrainian].
4. Holdrych O. (2007). *Metodyka roboty z khoreohrafichnym kolektivom* [Techniques of dance groups]. Lviv: Spolokh. 92 s. [in Ukrainian].